

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۶/۱۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

تاثیر و جایگاه کعبه در هنر و معماری اسلامی

بهرام احمدخانی ملکی^۱ * شکوفه غفاری^۲ ، ثمینه یگانی^۳

۱- استادیار معماری ، عضو هیات علمی موسسه آموزش عالی سراج تبریز*

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد موسسه آموزش عالی سراج تبریز

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد موسسه آموزش عالی سراج تبریز

چکیده:

بی شک معماری خانه کعبه قبله مسلمین جهان، در عین سادگی ازسبک های پیچیده معماری به شمار می رود. ساده از آن رو که ارتباطات فضایی روشنی دارد و پیچیده از آن رو که انتخاب آیات و روایات؛ محل، شخص معمار و چگونگی طراحی آن، به خواست خداوند بوده است. لذا انتظار می رود بیشترین تاثیر و "حضور قلب" را در زائران ایجاد نماید. خانه کعبه ، علی رغم نسیبی و اعتباری بودن کالبد آنها که در عالم طبیعت تجلی یافته است ، اما از بعد عناصری نظیر (ایده های هندسی-فضائی) و (نمایه ها - آرایه ها) که نیمه مجرد هستند ، می توانند برای همه زمان ها ، الهام بخش باشند. در این مقاله مصداق فوق در سه محور مورد ارزیابی قرار میگیرد: ۱. مهم ترین ویژگی های (تاریخی و محتوایی). ۲. مهم ترین ویژگی های (کالبدی و بیرونی). ۳. مهم ترین ویژگی های (فضائی- هندسی و درونی). در این مقاله هدف نه تاریخ نگاری و نه تشریح است بلکه تجزیه و تحلیل معماری خانه کعبه می باشد در نتیجه گیری از منظر نگارنده ، سعی به بررسی ابعاد مختلف کعبه نظیر بررسی فرم فضایی و هندسی ، ارتباط آن با اجزای معماری ، و الهام گرفتن بناهای اسلامی از خانه کعبه شده است در نتیجه خانه کعبه می تواند سلول بنیادی عبادتگاه های شایسته بوده و الهام بخش همه معماران در طراحی نیایشگاه مطلوب باشد.و همچنین برای ارزیابی و نقد همه نیایشگاه های جهان از بعد مفاهیم محتوایی و مناسبت های کالبدی (از بعد ایده های فضایی-هندسی و آرایه ها و نمایه ها) مورد بهره برداری قرارگیرد.

مقدمه:

بررسی ادراک و شناخت، نه موضوع مستقیم این مقاله، و نه در بضاعت علمی این نویسنده است. اما انگیزه این نوشتار نزدیک شدن به آن چیزی است که معماری کعبه در دل نهفته دارد و نیز تبیین چرایی شناختی است که در کعبه معماری از حضور در آن مکان، در ذهن، دل و قلبش حاصل می‌شود. در این مقاله سعی می‌شود ابعاد وجودی ظاهر کعبه و ویژگی‌های منحصر به فردش مانند هندسه ماندالا و... بررسی شود. سعی در گذر از این مراتب و بررسی تاثیر خانه کعبه در معماری بناهای اسلامی است. بناهای اسلامی همچون مساجد که از خانه کعبه و ویژگی‌هایش تاثیر پذیرفته‌اند. لذا در این مقاله بیشتر ملاحظات روحی و کیفی معماری و تاثیرش در بناهای دیگر مدنظر است. بیشتر ملاحظات روحی و کیفی معماری و نه وجه عملکردی و عینی آن بوده است. زیرا تا زمانی که به چنین فهمی دست نیابیم قادر به حل مسایل و مشکلات عملی و کاربردی آن نخواهیم بود. البته این اصل نیز مورد پذیرش است که، بین این دو وجه رابط‌های متقابل وجود دارد. ولی از آنجایی که امروزه توجه صرف به وجه عینی، عملکردی و روش جزءگرا، دیدگاه غالب معماری شده؛ فهم کیفی معماری کمرنگ‌تر شده است. (حق طلب، کاروان، ۱۳۹۱) بر این اساس در بحث روش تحقیق، شاکله و راهبرد مقاله بر مبنای شناخت خانه کعبه و ویژگی‌هایش استوار است. پیداست که هدف بررسی بعد تاریخی کعبه نیست بلکه هدف بررسی بعد معماری خانه کعبه و تاثیرش در هنر و معماری بناهای اسلامی است.

معرفی خانه کعبه

کعبه، نام قدیمی‌ترین، مقدس‌ترین و محبوب‌ترین معبد الهی است که در شهر مکه و در سرزمین حجاز واقع شده حریم اطراف کعبه را مسجد مقدسی به نام «مسجدالحرام» احاطه کرده که بر قداست این بقعه متبرک افزوده است. کعبه، مسجدالحرام و اماکن مقدس جانبی همه در شهر مکه و اطراف آن قرار گرفته و به همین اعتبار، این شهر مقدس نیز عنوان حرم و بلدالامین به خود گرفته است. اولین نقطه مسکونی زمین که سایر نقاط زمین متعاقبا و از ناحیه آن گسترش و توسعه یافته است. روز موسوم به «دحوالارض» یا گسترش زمین مطابق با ۲۵ ذی القعدة است؛ روزی که زمین در آن اعلان موجودیت کرده است. کعبه اولین بنایی است که به دست بشر برای عبادت و تکریم خدای متعال به وجود آمده است. این بنا نهصد و نود و سه سال قبل از بنای هیکل سلیمان یا دو هزار سال قبل از میلاد مسیح به وجود آمده و این معنی نیز بر احترام آن افزوده است. (شرف الدین، ۱۳۸۷)

آشنایی با معماری کعبه

کعبه از کعب یعنی شکل مربع و مکعب یا به معنای مکان مرتفع است. (شکل شماره ۱) کعبه تقریبا ساختمانی به صورت مربع بنا شده که هر ضلع آن به سمت یکی از جهات چهارگانه: شمال، جنوب، مشرق و مغرب بوده. این ساختمان مکعب شکل و تا حدی مستطیل شکل (به ابعاد ۱۰ متر در ۱۲ متر و ارتفاع ۱۵ متر) از سنگ‌های معمولی و سیاه رنگ ساخته شده و در گرداگرد آن صحن وسیع مسجدالحرام با دیوارها و درب‌ها متعدد قرار گرفته است. (شرف الدین، ۱۳۸۷)

شکل شماره ۱: فرم کعبه

ویژگی های تاریخی و محتوایی خانه کعبه

- ۱- خانه کعبه اولین خانه ای است که خداوند برای انسان ها قرار داده و به دست پیامبر حضرت آدم ساخته شده است.
- ۲- این خانه را حضرت آدم بعد از هبوط در زمین، برای پذیرش توبه خود ساخته و نماد نیایشگاه اسلامی است.
- ۳- علی رغم چند بار ویرانی ، به دست حضرت نوح و حضرت ابراهیم ترمیم شده است.
- ۴- مهمترین رویداد تاریخی ، تولد حضرت علی است.

۵- این خانه را خداوند هم خانه خدا میداند (بیت الله) و هم خانه قیام مردم (قیاما للناس) (نقره کار، ۱۳۹۲)

ویژگی های بیرونی و نمای کعبه

- ۱- نسبت به نمای نامنظم و سیال کوه ها و تپه های اطراف، حجم مکعب، یک خلاقیت بدیع و منظم است.
- ۲- مکعب به دلیل داشتن وجوه و یال های مشابه القاکننده وحدت است.
- ۳- از آنجا که به چهار جهت جغرافیایی و عمود بر هم رو نمود است، دعوتی جهانی را القا می نماید.
- ۴- مکعب به دلیل مساوی بودن طول و عرض و ارتفاع ، حجمی محکم ، با ثبات و امن را القا می کند.
- ۵- مصالح بومی و طبیعی ریا، خلوص و حذف آرایه ها و نمایه ها ، پاکی ، معنویت و درونگرایی را القا می کند.
- ۶- وجود یک درب ، در مقابل وجوه چهار وجه ، القاکننده سیر از کثرت به وحدت و یگانه بودن راه تکاملی انسان هاست.
- ۷- همین حجم درونگرا، اگر توسط تزئین نامناسب و مادی، برونگرا شود تبدیل به بتخانه می شود. (نقره کار، ۱۳۹۲)

ویژگی های درونی خانه کعبه

- ۱- با وجود چهار وجه بسته و پر و وجود فقط یک درب ، فضای داخلی کاملا درونگرا و مناسب سیر در انفس است.
- ۲- باتساوی طول و عرض و ارتفاع ، فضای داخلی دارای یک نقطه مرکزی سکون آفرین و وحدت بخش می باشد.

این مقاله استخراج شده از پروژه درس حکمت معماری دوره ارشد معماری می باشد.

- ۳- خالی بودن نقطه مرکزی ، انسان را در کانون فضا و قلب فضای داخلی ساختمان و موضوع اصلی قرار می دهد.
- ۴- در بین همه اشکال و حجم های منظم و نامنظم، مکعب بیشترین القاکننده سکون و سکوت فیزیکی و مکانیکی است.
- ۵- در فرهنگ اسلامی سکون و سکوت فیزیکی وحسی -غریزی مناسب برای عبادت است.
- ۶- طول و عرض مساوی مربع به صورت متعادل مناسب دو فریضه نماز و شنیدن سخنرانی است.
- ۷- در مکعب چهار وجه قائم بر هم، ضمن هماهنگی با چهار وجه انسان، یک وجه را کاملا در جهت دید انسان(قبله) قرار می دهد.
- ۸- مسئله جهت در مساجد و نه محراب برای جماعتی خاص نظیر کلیساها و عدم جداسازی قدیس و غیر قدیس از ویژگی های ممتاز مساجد نسبت به کلیساهاست. (نقره کار ، ۱۳۹۲)

جهت و محور کعبه

مربع مناسب ترین هندسه برای دو مولفه شنیدن سخنرانی و انجام نماز جماعت است.(شکل شماره ۲) مهم ترین مسئله در سخنرانی شنیدن بیانات خطیب و دیدن متقابل صورت مخاطب و سخنران است، از این نظر محور عمود بر منبر و موازی قبله مناسب می باشد. (نقره کار ، ۱۳۹۲)

جهت توسعه
(صف نماز)

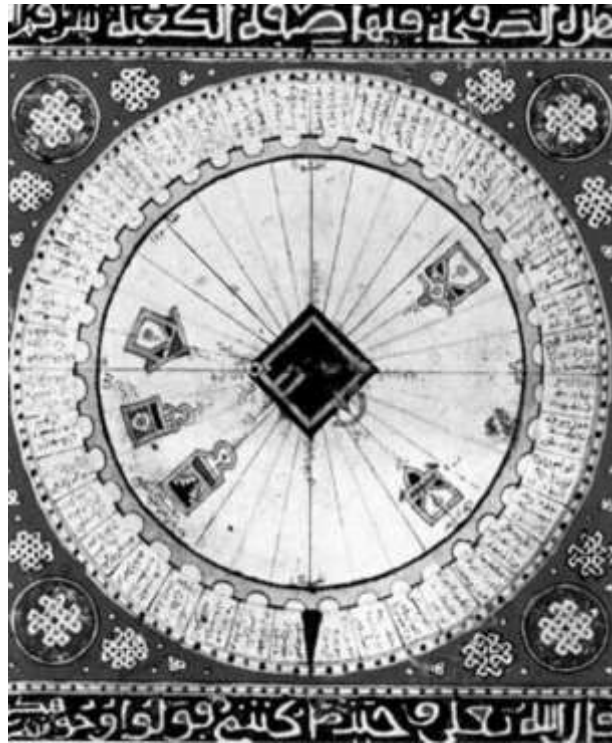
شکل شماره ۲: جهت و محورهای کعبه

صخره‌آسایی و استحکام نمادین کعبه

سنگ بودن کعبه نمادی از نفوذناپذیری، استحکام و جاودانگی است. این سنگ می‌تواند خدایی را نشان دهد که غیر قابل انتقال، فراتر از تغییرات و خالق قادر، بی‌نهایت و مطلق جهان باشد. از سنگ‌های معمولی و سیاه رنگ ساخته شده و در گرداگرد آن صحن وسیع مسجدالحرام با دیوارها و درب‌هاست متعدد قرار گرفته است که نمادی از امنیت می‌باشد. پارچه سیاه زر دوزی شده خانه کعبه نمایشگر جنبه رمزی و عرفانی بنای مقدس است که جنبه انتزاعی دارد. (شرف الدین، ۱۳۸۷)

مبانی، احکام فلسفی طواف

برخی گفته‌اند: علت آن که سمت چپ باید به سمت کعبه باشد آن است که طواف ملائکه در بیت المعمور به سمت چپ است. یا به این دلیل است که گردش اجزای تمام اشیا و اجرام آسمانی به سمت چپ است و یا این که جهت طواف به سمتی است که قلب انسان در آن سمت است؛ چون کعبه قلب زمین است. (شریفی، ۱۳۹۰) برخی محققان گفته‌اند: هر آنچه در شارع مقدس وجود دارد دارای مبنای علمی است به طوری که در اعمال حج آمده است که جهت حرکت برای طواف به سمت چپ و خلاف جهت عقربه‌های ساعت باشد یا اینکه اکثر مراجع تقلید می‌گویند که بهتر است در ناحیه در خانه خدا تا مقام ابراهیم طواف انجام شود. تمام اینها از نظر علم فیزیک قابل اثبات است. در نیمکره شمالی که خانه خدا واقع شده است وقتی هر ذره یا جسمی خلاف جهت عقربه‌های ساعت بچرخد، پنج نیرو به آن وارد می‌شود که جمع این نیروها و انرژی‌ها به سمت داخل است. در بحث طواف هم همین است، ذرات در اینجا انسان‌ها هستند و مجموع این نیروها نیز به سمت مرکز که همان خانه خداست هدایت می‌شود. که معماری مرکز گرا از این موضوع الهام گرفته است. (یوسف پور، ۱۳۹۲) اگر در طواف، چرخش به سمت راست انجام می‌شد در علم فیزیک آمده است که گریز از مرکز رخ می‌داد و طبق قانون فیزیک ذرات که در اینجا انسان‌ها هستند به سمت بیرون پرتاب می‌شدند و نیروی آنها به سمت مرکز که همان خانه خداست هدایت نمی‌شد. (شکل شماره ۳) حالا اگر خانه خدا در نیمکره جنوبی واقع می‌شد حتماً در دین ما تأکید بر این می‌شد که باید در جهت عقربه‌های ساعت یعنی به سمت راست، طواف خانه خدا انجام شود. درباره تأکید بر طواف بین در خانه خدا و مقام ابراهیم باید گفت هر جسم متحرکی که حرکت دورانی دارد اگر شعاع کم شود، سرعت آن به طور ناخودآگاه زیادتر می‌شود و تمایل و تمرکز آن به سمت داخل و مرکز بیشتر می‌شود به همین دلیل اکثر مراجع می‌گویند که در این فاصله طواف خانه خدا انجام شود چون با این تمرکز، صعود و عروج رخ می‌دهد. (یوسف پور، ۱۳۹۲)

شکل شماره ۳: جهت طواف

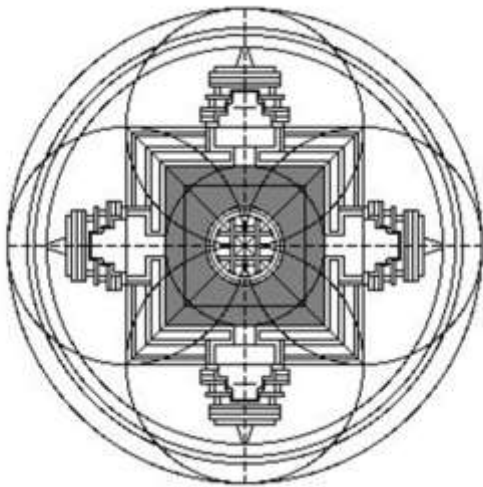
هندسۀ ماندالا

ماندالا به معنی دایره در سانسکریت یا دوایر کیهان‌نما، جدولی است هندسی مورد استفاده در ادیان بودا و هندو که به عنوان نمادی برای جهان هستی به کار می‌رود. اصل ماندالا از دین هندو است ولی در آیین بودا هم کاربرد زیادی پیدا کرده‌است. (شکل شماره ۴) ماندالا، نمودار نمادین؛ هم تخیلی و هم توصیفی و معمولاً دایره‌ای است که یک مربع را محصور می‌کند؛ نماد مرکزی است که می‌تواند یک تصویر باشد. (بلخاری، ۱۳۸۴)

شکل شماره ۴: هندسه ماندالا

ماندالا: از ابتدایی ترین نماد های شناخته شده برای بشر، ماندالا است. مربع، یکی از اجزاء تشکیل دهنده ی ماندالاست و در بسیاری موارد مستقیم یا غیر مستقیم به آن ارجاع می دهد. (شکل شماره ۵) از بعد انسانی ماندالا، دایره هایی نمادین برای تمرکز بر خویشتن و جستجو در درون انسان هستند. مرکز دایره جدول ماندالا برای تمرکز در حین مراقبه دینی بکار می رود. اشکال متقارن هندسی ماندالا خود به خود توجه شخص را به مرکز دایره جذب می کنند. (گوستاو یونگ، ۱۳۷۷)

شکل شماره ۵: نحوه تلاقی دایره با مربع

کاربرد هندسه ماندالا

این مقاله استخراج شده از پروژه درس حکمت معماری دوره ارشد معماری می باشد.

در معماری فرهنگ‌های اسلامی و مسیحی هم طرح‌های ماندالا دیده می‌شود. نمونه بارز آن خانه کعبه است. روانکاو معروف کارل یونگ ماندالا را کهن الگوی خویشتن می‌داند، نماد تمامیت و نظم و کار ویژه آن سازماندهی و دربرگیری تمامیت روان و سازماندهی و تنظیم دوباره وضعیت‌های هرج‌ومرج آلود است. (بلخاری، ۱۳۸۴)

هندسه ماندالایی خانه کعبه

از نظر کیفی ماندالا (مناسک حج) مظهر روح و از نظر کمی مظهر هستی است. ماندالا مظهر جهان ملکوتی بر روی زمین است. پرفسور یونگ: گردی ماندالا، معمولاً نشان دهنده ی تمامیت طبیعی است، (شکل شماره ۶) در حالی که شکل چهار گوش، نشان دهنده ی این تمامیت در خود آگاه است. در حج این فرایند به خوبی مشهود است. فرد در دایره طواف جزئی از عالم ملکوت می‌گردد. (گوستاو یونگ، ۱۳۷۷)

شکل شماره ۶: طواف دور کعبه

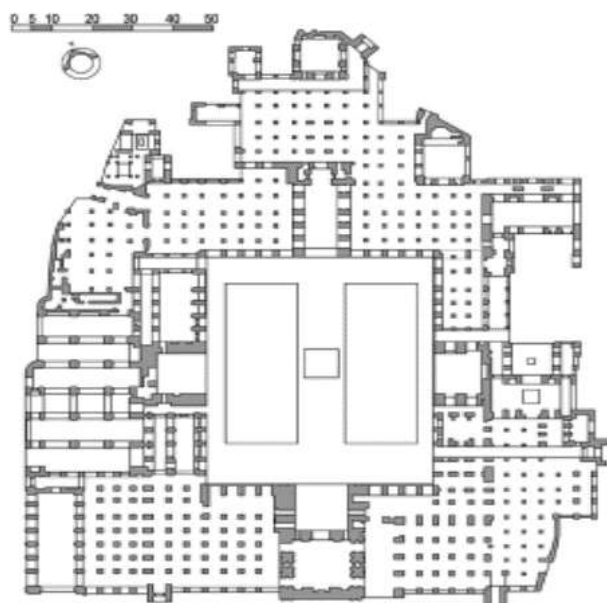
نظریات اندیشمندان در خصوص هندسه ماندالا

پرفسور یونگ بیان میکند که طرح ماندالایی چه در معماری کلاسیک و چه در معماری انسان‌های بدوی هرگز تابع ملاحظات اقتصادی و زیبایی‌شناسی نبوده است، بلکه تبدیل شهر به نمایه‌ای از جهان منظم بوده است. این طرح، با احساسات حیاتی نیازهای بشری مطابقت داشته است. هر بنایی خواه مذهبی و یا غیر مذهبی که بر مبنای طرح ماندالا ساخته شده باشد، فرافکنی تصویر کهن الگویی است از ناخودآگاه به جهان خارج. بوعلی سینا (۳۷۰-۴۲۸ ه. ق) مربع و دایره را کلید فهم نظریه خود درباره کائنات میدانند. و به نظر او دایره تداوم حرکت را بیان میکند و نگاه در مسیر محیط آن، به سهولت حرکت میکند بوعلی سینا دایره را آسمانی (هوایی) گرم و مرطوب و مربع را زمینی (خاکی) سرد و خشک میدانند. دیتریش هوف: پیوستگی میان گنبد و فضای مکعب زیر آن در معماری اسلامی، از طریق ایجاد مقرنس پیوند می‌خورد. فضای ابداعی مقرنس همانند مظهر نسبت آسمان به زمین است. گنبد چونان مظهر آسمان و فضای مکعب زیر آن چونان مظهر زمین و قوس مقرنس کاری شده چونان حلقه واسطه آسمان و زمین تلقی می‌گردد. (بلخاری، ۱۳۸۴)

این مقاله استخراج شده از پروژه درس حکمت معماری دوره ارشد معماری می‌باشد.

گسترش سلول بنیادی خانه کعبه در مساجد دوران اسلامی

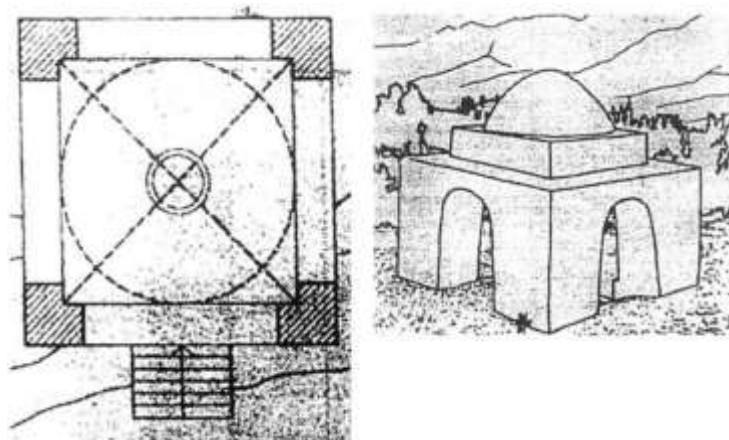
سلول بنیادی خانه کعبه، ضمن هماهنگی با زمینه و بافت محلی خود، از هر طرف که امکان پذیر بوده مبتنی بر افزایش تعداد جمعیت نمازگذار با حفظ اصول بنیادی خانه کعبه گسترش یافتند و به سرعت سلول بنیادی خانه کعبه از هر سمت که لازم و امکان پذیر بود گسترش یافت و به شبستان های بزرگ و تالارهای عظیم اجتماعی- عبادی تبدیل شد. طبق آن شبستان ها و تالارهای عظیم و متنوع عبادی-اجتماعی را نظیر مسجدالنبی در مدینه، مسجد امام و مسجد جامع (جمعه) اصفهان احداث نمودند. (شکل شماره ۷) نکته بسیار مهم انعطاف پذیری در بدنه خارجی بنای مساجد اسلامی است، زیرا هیچ محدودیتی در نوع و جهت گسترش آنها نشده است. (نقره کار، ۱۳۹۴)

شکل شماره ۷: پلان مسجد جامع اصفهان

نمونه های موردی متاثر از کعبه

تبدیل آتشکده چهار طاقی به مسجد یزد خواست با حداقل تغییرات کالبدی و حداکثر تحول محتوایی آن بهره برداری از ساختمان چهارطاقی آتشکده ها و تبدیل آنها به مسجد، نظیر مسجد یزد خواست اشاره می نمایم. (شکل شماره ۸) در این ساختمان معماران مسلمان با کمترین تغییرات کالبدی اصول محتوایی یک نیایشگاه نامطلوب و غیر اسلامی را مبتنی بر اصول خانه کعبه کاملاً متحول و مطلوب نموده اند. (نقره کار، ۱۳۹۲)

شکل شماره ۸: تبدیل چهارطاقی به مسجد

مسجدالنبی

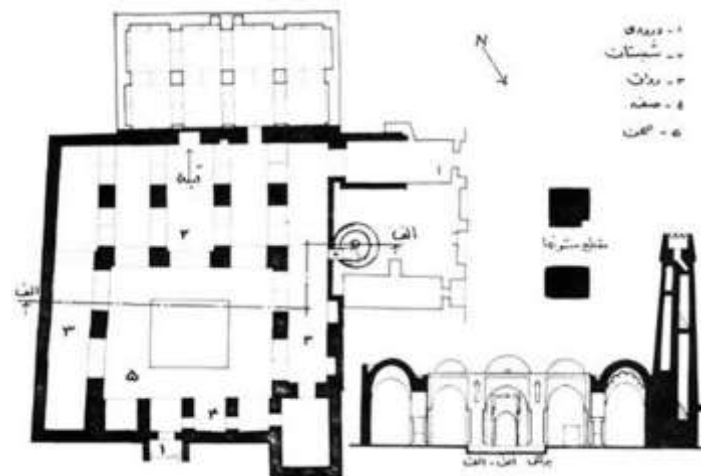
قبله ی مسجدالنبی تا قبل از جنگ بدر به مدت ۱۶ ماه به سمت بیت المقدس بود که به فرمان خدا به سمت مکه تغییر یافت. در همین دوره به دستور پیامبر (صلی الله علیه و آله) مکانی در سمت شرقی مسجد برای استراحت و اسکان فقراى مدینه و رهگذران در راه مانده اختصاص داده شد که به «صَفّه» موسوم گردید. (شکل شماره ۹) و در طی دوره های مختلف شبستان ها و تالارهایی به آن اضافه شد. و بعد ها در ساخت مساجد از مسجدالنبی الهام گرفته شده است. (گسترش مسجدالنبی متأثر از گسترش سلول بنیادی خانه کعبه) (حق طلب، کاروان ۱۳۹۱)

شکل شماره ۹: پلان مسجدالنبی

مسجد جامع فهرج یزد

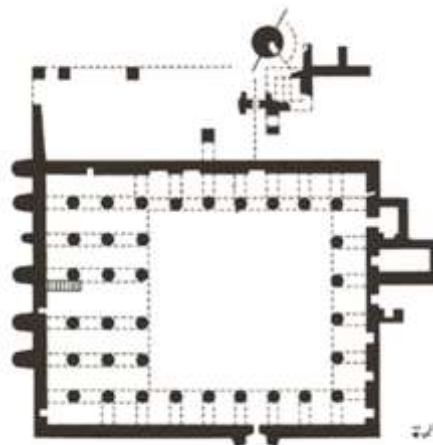
یکی از قدیمی ترین مساجد اسلامی است که متأثر از شبستان های خانه کعبه و مسجدالنبی است دارای اتاق ها و شبستان متعدد می باشد. شبستانی با ۳ دهانه که دهانه میانی آن بزرگ تر است. (حق طلب ، کاروان ۱۳۹۱)

شکل شماره ۱۰: پلان مسجد جامع فهرج یزد

مسجد تاریخانه دامغان

این مسجد نیز متأثر از شبستان های خانه کعبه و مسجدالنبی است و از مساجد بسیار قدیمی می باشد. (شکل شماره ۱۱) ساختمان مسجد تاریخانه شامل یک صحن یا حیاط مرکزی است که اطراف آن را رواق های سر پوشیده احاطه کرده است. شبستان مسجد بر روی هجده ستون مدور (سه ردیف شش تایی) استوار شده است. (حق طلب، کاروان ۱۳۹۱)

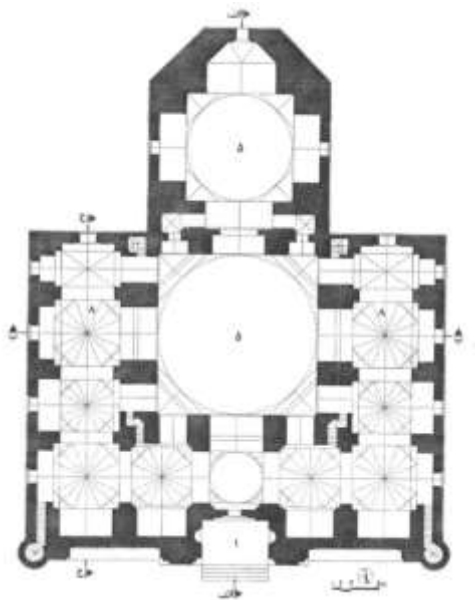

شکل شماره ۱۱: پلان مسجد تاریخانه دامغان

این مقاله استخراج شده از پروژه درس حکمت معماری دوره ارشد معماری می باشد.

مسجد کبود

از هندسه ماندالایی که در خانه کعبه استفاده شده در مسجد کبود هم استفاده شده است. (شکل شماره ۱۲) دارای گنبد بلند در زمینه مربع می باشد که مربع و دایره به وسیله مقرنس به هم متصل می شود. و همچنین دارای گنبد های کوچک در زمینه مربع است. (حق طلب ، کاروان ۱۳۹۱)

شکل شماره ۱۲: پلان مسجد کبود

شاخص های شکل دهنده مرکزیت در گنبد مسجد شیخ لطف الله

۱. درو نگرایی ۲. دایره ۳. تقارن نقطه ای ۴. محور عمودی (علم الهدی ، ۱۳۹۴)

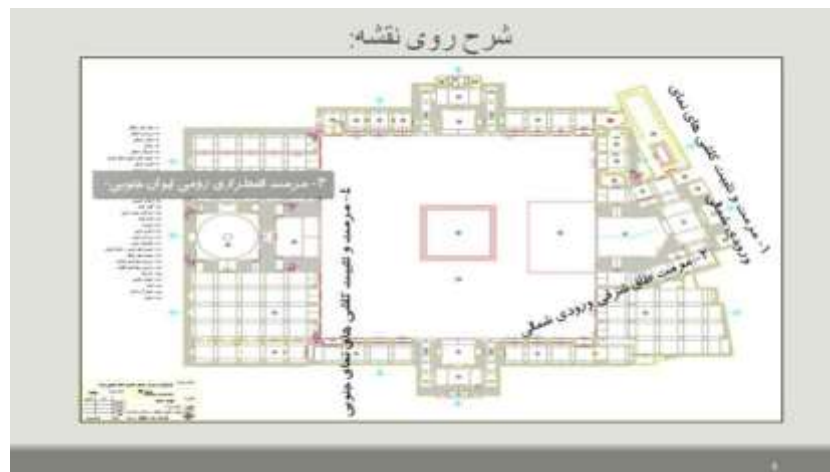

شکل شماره ۱۳: پلان مسجد شیخ لطف الله (درو نگرایی و القای مرکزیت)

این مقاله استخراج شده از پروژه درس حکمت معماری دوره ارشد معماری می باشد.

مسجد امام خمینی

از هندسه ماندالایی (مربع و دایره) و گسترش سلول بنیادی خانه کعبه در این مسجد نیز استفاده شده است. (شکل شماره ۱۴) فضایی است مربعی با تقارن نقطه‌ای و حیاط مرکزی، با چرخشی ملایم نسبت به بافت شهر برای استقرار در امتداد قبله، ۴ ایوان در وسط ۴ ضلع، گنبدخانه در ضلع جنوبی، ۳ شبستان اصلی در کنج‌ها و حوض مربعی در مرکز حیاط. (حق طلب، کاروان، ۱۳۹۱)

شکل شماره ۱۴: پلان مسجد امام خمینی

نقشه کعبه در هنر

نقش کعبه در هنر از دو جنبه توصیف کعبه و سهمی که در آداب و رسوم دینی مسلمانان دارد، بررسی شده است. اگر چه کعبه را به معنای دقیق کلمه، یک اثر هنری نمی‌توان خواند زیرا پیش از یک مکعب ساده بنایی نیست، ولی به آن چیزی تعلق دارد که شاید بتوان آنرا هنر ازلی نامید، هنری که ساحت معنوی آن، بسته به دیدگاه ما، به رمز و تمثیل و یا وحی مطابقت می‌کند. این امر بدین معنی است که رمز و تمثیل درونی کعبه، هم در شکل آن و هم در آداب و شعایر با آن ارتباط دارد و هر چیز را که در هنر مقدس اسلام بیان شده است، چون نطفه دربر می‌گیرد. (نصر، ۱۳۹۴)

جمع بندی و نتیجه گیری

کعبه به عنوان یک مکان مقدس برای مسلمانان همواره از جایگاه خاصی برخوردار بوده است. یک انسان مسلمان در عین حالی که به آن مکان به دید تقدس و احترام می‌نگرد باید سعی کند فضای معماری و کالبدی آن را در ارتباط با معنا و مفاهیم مقدس ببیند. در این مقاله سعی به بررسی ابعاد مختلف کعبه نظیر بررسی فرم فضایی و هندسی، ارتباط آن با اجزای معماری، و الهام گرفتن بناهای اسلامی از خانه کعبه شده است در نتیجه خانه کعبه می‌تواند سلول بنیادی عبادتگاه‌های شایسته بوده و الهام بخش همه معماران در طراحی نیایشگاه مطلوب باشد. و همچنین برای ارزیابی و نقد همه نیایشگاه‌های جهان از بعد مفاهیم محتوایی و مناسبت‌های کالبدی (از بعد ایده‌های فضایی-هندسی و آرایه‌ها و نمایه‌ها) مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

منابع:

-شرف‌الدین، سید حسین، تحلیلی ارتباطی از جایگاه کعبه معظّمه، تابستان ۱۳۸۷

این مقاله استخراج شده از پروژه درس حکمت معماری دوره ارشد معماری می‌باشد.

- بورکھات ، تیتوی ، مترجم: نصر ، سید حسین ، نقش کعبه در هنر اسلامی ، شهریور ۱۳۹۴
- باخاری ، حسن، ۱۲ نور مقدس واسطه کرویت عرش و کعبه فرش ، خرداد۱۳۹۱
- نقره کار ، عبدالحمید ، خانه کعبه سلول بنیادی در طراحی نیایشگاه های مطلوب، زمستان ۱۳۹۲
- بلخاری ، حسن ، جایگاه کیهان شناسی دایره و مربع در معماری مقدس(اسلامی) ، زمستان ۱۳۸۴
- گوستاو یونگ ، کارل ، کتاب انسان و سنبله‌ایش،سال ۱۳۷۷
- شریفی ، مجتبی ، نمادها و رمزواره های حج (نشانه های الهی در سرزمین وحی)، سال ۱۳۹۰
- یوسف پور ، رحمان ، چهار صد و شصت نکته نورانی درباره حج ، تابستان ۱۳۹۲
- حق طلب ، طاهره ، کاروان ، فرهاد ، مسجد تجلی گاه معماری قدسی ،آبان ۱۳۹۱
- علم الهدی ، سجاد ، بررسی نقش گنبد در شکل دهی به مرکزیت معماری مسجد ، آذر ۱۳۹۴